

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)

گرایش:
مدیریت ورزشی

عنوان:
ریشه‌های ظهور و روند تکامل ورزش چوگان در ایران

استاد راهنما:
دکتر سیدحمید سجادی

استاد مشاور:
دکتر محمد رضا اسمعیلی

پژوهشگر:
مرجان محمودی شهرپابکی

زمستان ۱۳۹۱

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY
Central Tehran Branch

Faculty of Physical Education and Sport Science

"M.A" Thesis
On Sport Management

Subject:

The Origin of Polo Emersion and its Evolution in Iran

Advisor:

Dr. Seyed Hamid Sadjadi

Consulting Advisor:

Dr. Mohammad Reza Esmaili

By:

Marjan Mahmoudi Shahrabaki

Winter 2013

تشکر و قدردانی

استاد ارجمند جناب آقای دکتر سجادی که با رهنمودهایشان مرا یاری دادند.
استاد گرامی جناب آقای دکتر اسمعیلی که از مشاوره ایشان بهره بردم.
مسئولین محترم فدراسیون چوگان جمهوری اسلامی ایران به ویژه:
جناب آقای مهندس ایلخانی زاده ریاست محترم فدراسیون چوگان که از حمایت ایشان برخوردار شدم.

جناب آقای حیدری نایب رئیس محترم فدراسیون چوگان .

جناب آقای دهخدایی دبیر محترم فدراسیون چوگان.

جناب آقای قنبری رئیس محترم هیئت چوگان استان قزوین.

مسئولین کتابخانه سازمان میراث فرهنگی استان فارس.

تقديم:

به آنانی که به من آموختند

به اولین آن ها

پدر و مادر مهربانم

وتقديم

به همسر و دختر عزیزم

که همواره همراه و مشوق من هستند

وتقديم

به دوست داران این مرز و بوم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: طرح تحقیق	
۳	۱-۱- مقدمه
۴	۲-۱- بیان مساله
۸	۳-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق
۹	۴-۱- اهداف تحقیق
۱۰	۱-۴-۱- هدف اصلی
۱۰	۲-۴-۱- اهداف ویژه
۱۰	۵-۱- سوالات تحقیق
۱۰	۶-۱- تعریف مفاهیم و واژگان تحقیق
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	
۱۳	۱-۲- مقدمه
۱۳	۲-۲- معانی لغوی چوگان
۱۵	۳-۲- بازی و ابزار چوگان
۱۹	۴-۲- تاریخ تربیت بدنی و ورزش
۱۹	۱-۴-۲- تربیت بدنی و ورزش در جوامع ابتدایی
۲۰	۲-۴-۲- تربیت بدنی و ورزش در ایران باستان
۲۱	۳-۴-۲- تربیت بدنی و ورزش در ایران قدیم
۲۳	۵-۲- چوگان در حکومت‌های ایران باستان
۲۳	۱-۵-۲- مادها
۲۳	۲-۵-۲- هخامنشیان
۲۴	۳-۵-۲- سلوکیان
۲۵	۴-۵-۲- اشکانیان (پارتها)
۲۶	۵-۵-۲- ساسانیان
۲۷	۶-۲- چوگان در حکومت‌های ایران قدیم
۲۷	۱-۶-۲- طاهریان
۲۷	۲-۶-۲- صفاریان
۲۸	۳-۶-۲- سامانیان
۲۸	۴-۶-۲- غزنویان
۲۹	۵-۶-۲- سلجوقیان
۲۹	۶-۶-۲- خوارزمشاهیان
۲۹	۷-۶-۲- مغول
۳۰	۸-۶-۲- ایلخانان
۳۰	۹-۶-۲- تیموریان
۳۰	۱۰-۶-۲- صفویه
۳۲	۱۱-۶-۲- افشاریه
۳۲	۱۲-۶-۲- زندیه
۳۲	۱۳-۶-۲- قاجاریه

۳۳	۷-۲ چوگان در حکومت‌های ایران معاصر
۳۳	۱-۷-۲ پهلوی
۳۴	۲-۷-۲ جمهوری اسلامی
۳۵	۸-۲ شواهد تاریخی (ادبیات پیشینه) در منابع فارسی
۳۵	۱-۸-۲ چوگان در نثر فارسی
۳۸	۲-۸-۲ چوگان در شعر فارسی
۷۵	۴-۸-۲ چوگان در ابنیه تاریخی (میدان‌های چوگان)
۸۰	۹-۲ شواهد تاریخی (ادبیات پیشینه) در منابع غیر فارسی
۸۵	۱-۹-۲ گزارش‌های سفیر اسپانیا: D. Garcia De Silvay Figueroa
۸۶	۲-۹-۲ سفرنامه ژان شاردن

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۸۹	۱-۳ مقدمه
۸۹	۲-۳ روش تحقیق
۸۹	۳-۳ جامعه مورد مطالعه
۹۰	۴-۳ متغیرهای تحقیق
۹۱	۵-۳ ابزار جمع‌آوری اطلاعات تاریخی
۹۱	۶-۳ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم: تحلیل یافته‌های تحقیق

۹۳	۱-۴ مقدمه
۹۳	۲-۴ تقسیم‌بندی دوره‌های تاریخی ایران
۹۵	۳-۴ اهداف آموزش در ایران باستان
۹۷	۱-۳-۴ ورزش و چوگان در ایران باستان
۱۰۱	۲-۳-۴ عوامل و زمینه‌های ظهور چوگان در ایران باستان
۱۰۴	۱-۴-۴ ورزش و چوگان در ایران قدیم
۱۰۷	۲-۴-۴ عوامل موثر در تحولات چوگان در ایران قدیم
۱۰۹	۱-۵-۴ ورزش و چوگان در ایران معاصر
۱۱۲	۲-۵-۴ چوگان در ایران معاصر و عوامل تاثیرگذار بر آن
۱۱۲	۶-۴ چوگان امروز

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۱۶	۱-۵ مقدمه
۱۱۷	۳-۵ بحث و نتیجه‌گیری
۱۱۸	۴-۵ محدودیت‌های تحقیق
۱۱۹	۵-۵ پیشنهادات کاربردی - پژوهشی

۱۲۰	پیوستها
۱۲۶	منابع
	چکیده انگلیسی

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۹۴	جدول (۱-۴) تقسیم بندی دوره‌های تاریخی ایران.....
۱۱۴	جدول (۲-۴) مسابقات جام جهانی چوگان.....

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۶	تصویر ۱-۱: بازی چوگان روی تنگ شیشه‌ای - اواخر دوره سلجوقی - سوریه
۶۰	تصویر (۱-۲) بازی چوگان اثر استاد محمود فرشچیان
۶۱	تصویر (۲-۲) بازی چوگان - دوره تیموری - مکتب شیراز
۶۲	تصویر (۳-۲) چوگان زمینی - دوره تیموری - مکتب هرات
۶۳	تصویر (۴-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب تبریز
۶۴	تصویر (۵-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب شیراز
۶۵	تصویر (۶-۲) بازی چوگان - دوره صفوی - منسوب به مظفر علی
۶۶	تصویر (۷-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب قزوین
۶۷	تصویر (۸-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب شیراز
۶۸	تصویر (۹-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب خراسان
۶۹	تصویر (۱۰-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب تبریز
۷۰	تصویر (۱۱-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب تبریز
۷۱	تصویر (۱۲-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب قزوین
۷۲	تصویر (۱۳-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب تبریز
۷۳	تصویر (۱۴-۲) بازی چوگان - دوره صفوی - سده یازدهم هجری
۷۴	تصویر (۱۵-۲) بازی چوگان - اوایل دوره صفوی - مکتب شیراز
۷۷	تصویر (۱۶-۲) سبزه میدان قزوین (پهلوی اول)
۷۷	تصویر (۱۷-۲) سبزه میدان قزوین سال ۱۳۱۹ شمسی
۷۸	تصویر (۱۸-۲) میدان نقش جهان اصفهان در قدیم
۷۹	تصویر (۱۹-۲) میدان نقش جهان اصفهان
۸۰	تصویر (۲۰-۲) چوب چوگان - نقاشی موزاییک - بیشابور - دوره ساسانی
۸۰	تصویر (۲۱-۲) شهر تاریخی بیشابور
۸۴	تصویر (۲۲-۲) آینه برنزی سلسله تانگ (چین، ۶۷۰ بعد از میلاد) که احتمالاً اولین تمثال از بازیکنان چوگان است
۸۵	تصویر (۲۳-۲) نقاشی روی ترکیبی از گل و پارچه کنفی که در دیوار آرامگاه شاهزاده لی ژیان در ایالت کیانژیان، استان شانگشی کشف شد

چکیده

ورزش چوگان یک رقابت گروهی است که دو گروه سوار بر اسب در یک میدان و با هدف عبور دادن یک گوی از دروازه‌ها به مصاف یکدیگر می‌روند بازی چوگان که بر پایه‌ی سرعت، چابکی، تیز بینی و ورزیدگی اسب و سوارکار بنا شده گواهی بر هوشمندی و فرهنگ والای ایرانیان خالق آن است. هدف از این تحقیق ریشه‌های ظهور و روند تکامل ورزش چوگان در ایران می‌باشد در همین راستا چوگان را در سه دوره ایران باستان، ایران قدیم و ایران معاصر مورد بررسی قرار داده ایم. نوع این تحقیق از نظر هدف بنیادی است و روش تحقیق تاریخی و توصیفی - تحلیلی می‌باشد. ابزار اصلی جمع آوری اطلاعات منابع اولیه (اسناد، آثار، ابنیه) و ثانویه (گزارش دیگران) هستند که پس از جمع آوری و دسته بندی به تحلیل آن‌ها پرداخته شده است.

با بررسی چوگان در ادوار مختلف محقق به این نتایج دست یافت که مهد چوگان در ایران باستان در جهت ارتقا توان جنگاوربو هماهنگی اسب و سواره در میدان کارزار بوده است و سپس با حفظ نقش جنگاوری به یک فعالیت ورزشی رقابتی تبدیل گشته و به دیگر نقاط جهان گسترش یافته است. چوگان در طول مسیر دچار فراز و فرودهای متأثر از فرهنگ و میزان اقتدار حکومت‌ها قرار گرفته است همچنین با کاهش نقش اسب در رزم و زندگی روزمره زمینه‌های گسترش چوگان محدود شده است. هر چند توجه به این ورزش در سالهای اخیر سبب پیشرفت‌هایی بوده ولی لازم است سیاست گذاری در جهت احیا این ورزش به عنوان سرمایه ملی در راستای پویایی و خود ایستایی چوگان صورت گیرد تا نیازمند حمایت‌های مقطعی نباشد.

فصل اول
کلیات تحقیق

ایرانیان و تمدن آریایی بدون شک ارمغان‌های بسیاری برای تمدن بشری داشته‌اند و سهمی انکارناپذیر از مدنیت و فرهنگ بشری، در تبیین و معرفی چوگان به عنوان یک بازی تیمی که به گواه تاریخ زاده‌ی تمدن ایرانی است توجه به شرایط زمانی و تاریخی آن اهمیت و عظمت این پدیده را دو چندان می‌نماید.

بازی چوگان که بر پایه‌ی سرعت، چابکی، تیزبینی و ورزیدگی سوار و سوارکار بنا شده گواهی بر هوشمندی و فرهنگ والای ایرانیان خالق آن است. این بازی برخلاف سایر بازی‌های عهد کهن رقابت نه بر سر جان انسان و نه تکیه بر خوی ددمنشی آدمی بلکه متکی بر آزادگی، اصالت و رقابت در آمادگی و هماهنگی است.

تعبیری که امروز در تبیین این بازی به کار می‌بریم همگی باری از مفاهیم تمدنی را در خود دارند امروز از هماهنگی، تیزبینی و نشاط و سرعت، هدف مندی و فعالیت تیمی در یک ورزش سخن گفتن امری بدیع نمی‌نماید اما اهمیت چوگان به این جهت است که چنین ویژگی‌هایی را در عصر و زمانی با خود داشته که دانش و فرهنگ بشری با امروز متفاوت بوده است چوگان نمادی از فرهنگ پر بار ایرانی، سرشار از نشاط، هیجان و سرزندگی است.

شناخت زمینه‌های پیدایش این ورزش مستلزم فهم نیاز منتهی به این پدیده است تمام پدیده‌ها و ساخته‌های دست و ذهن بشر نتیجه تلاش او در پاسخگویی به نیازهای اوست این نیازها چه از جنس نیازهای اولیه غریزی و فیزیولوژیک و چه از جنس نیازهای روحی و روانی، اجتماعی و... همگی در یک چیز مشترکند و آن این که انسان در جهت پاسخگویی به آن‌ها ناگزیر باید بر اساس ظرفیت‌های ذهنی و مادی پیرامون خود بهره‌گیرد و با قراردعی آن‌ها بصورتی هوشمندانه از آن طلب پاسخ نماید.

رشد تدریجی بسیاری از پدیده‌ها متأثر از تغییر شرایط پیرامونی آن پدیده در دوره‌های تاریخی متفاوت است بر همین اساس بسیاری از پدیده‌ها دچار اوج و حضيض‌هایی می‌گردند که جز در تحلیل سیرتاریخی آن‌ها راهی برای شناخت آن نمی‌توان یافت.

از سوی دیگر شناخت همه عوامل تأثیرگذار در هر پدیده بستگی مستقیم بر میزان پیچیدگی موضوع و همچنین ساختار یا بستری که در آن رشد یافته، دارد. ورزش نیز که یک پدیده اجتماعی است از این منظر متأثر از عوامل متعدد اجتماعی، فرهنگی و جغرافیای انسانی است.

به همین جهت سیر تحولات آن با پیچیدگی‌های عواملی که از آن تأثیر می‌گرفته گره خورده است. و از منظری دیگر مفاهیم و معانی نیز در سیر تاریخی تغییر می‌یابند با توجه به این موارد، پژوهش حاضر بر آن است تا زمینه‌های بوجود آمدن و مراحل رشد و تکوین ورزش چوگان را در گذر زمان بررسی نماید.

آنچه در نگاه کلی می‌دانیم این که چوگان در ایران زمین متولد شده و پس از رشد به دیگر سرزمین‌ها انتقال یافته و امروز بسیاری در این ورزش از ما پیشی گرفته و می‌گیرند باشد که این پژوهش گامی در جهت بازشناسی و ارتقا این ورزش برای ما گردد.

۱-۲ بیان مساله

آنچه امروز از ورزش چوگان می‌دانیم عبارت است از یک رقابت گروهی که دو گروه سوار بر اسب در یک میدان و با هدف عبور دادن یک گوی از دروازه‌ها به مصاف یکدیگر می‌روند. عواملی که از ابتدا در این فعالیت نقش داشته و چه بسا دلایل بوجود آمدن آن بوده‌اند می‌تواند شامل مواردی از این دست باشد:

- فعالیتی در جهت ایجاد هماهنگی بین سوار کار و اسب
- فعالیتی در جهت ایجاد هماهنگی بین یک گروه سوار کار
- فعالیتی در جهت ارتقای قوای جسمانی انسان و حیوان
- فعالیتی در جهت ارتقای آمادگی‌های روحی و روانی انسان و حیوان
- فعالیتی در جهت شادابی و نشاط یک گروه فارغ از وظایف کاری
- فعالیتی در جهت نمایش و افزایش اقتدار
- تمرین در جهت یک رزم نمادین
- فرصتی برای بروز توانایی‌های برجسته یک شخص
- و...

هر کدام از محورهای فوق بسته به آن که در چه جامعه‌ای و چه ترکیبی از فهم موضوعات صورت گیرد می‌تواند تحلیل متفاوتی را حاصل نماید.

از این رو شناخت دوره‌های تاریخی و فرهنگی مردمان آن کلید ورود به این مقوله خواهد بود. با رجوع به متون تاریخی و ادبی و شناخت ابنیه و آثار هنری و تاریخی به جا مانده از ادوار مختلف می‌توان به ترسیم فضای زندگی مردمان، به ویژه در ارتباط با موضوع پژوهش دست یافت.

سمبل و نماد ادب فارسی، به روشنی بر پیشینه چوگان و ارزش گوی زنان در آن ادوار دلالت می‌کند.

شاهنامه‌ی فردوسی در تبیین فضای حاکم در ایران باستان به ویژه اتفاقات حماسی و پهلوانی و رزم آوری و چابکی و سلحشوری نام آوران و نقش چوگان در این میان بسیار حائز اهمیت است. چرا که این شاعر بزرگ در سروده‌های خویش به تصویر سازی با جزئیات و جایگاه اجتماعی شخصیت‌ها و اهمیت و نگاه مردمان به این رویداد پرداخته است.

چوگان بازی سیاوش به زبان فردوسی:

ازیشان که یارد شدن پیش‌گوی	سیاوش چنین گفت کای نامجوی
نگهبان چوگان یکتا منم	همه یار شاهند و تنها منم
بیارم به میدان ز ایران سوار	گر ایدونک فرمان دهد شهریار
بر آن سان که آیین بود بر دو روی	مرا یار باشند بر زخم گوی
بدان داستان گشت هم داستان	سپهد چو بشنید ازو داستان
گزین کرد شایسته کارکرد	سیاوش از ایرانیان هفت مرد
همی خاک با آسمان گشت راست	خروش تبیره ز میدان بخاست

از آوای سنج و دم کر نای
سیاوش برانگیخت اسب نبرد
بزد هم چنان چون به میدان رسید
تو گفתי بجنبید میدان ز جای
چو گوی اندر آمد به پیشش به گرد
بر آن سان که از چشم شد ناپدید. . .

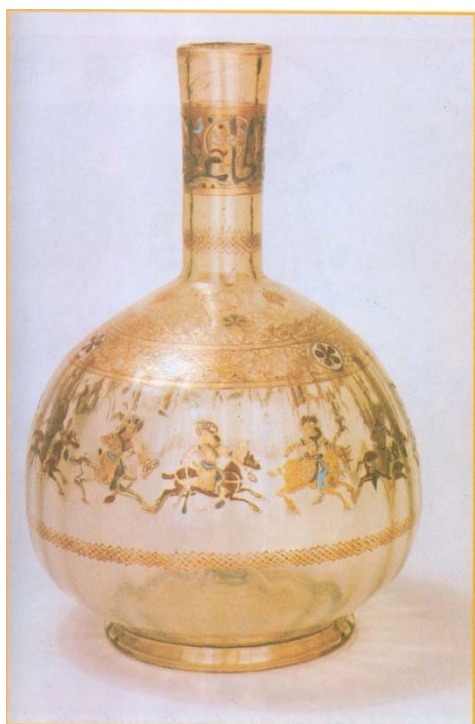
[

شعرا و قلم به دستانی توانگر چون رودکی، سعدی، مولوی، حافظ و . . . که شهره آفاق بودند، چوگان را بازی بزرگان و میدان را عرصه اظهار توصیف نمودند و گوشه چشمی نیز به روایات و داستان‌های مرسوم و معمول، ایراد ساختند. تفاوت در قرون زیسته شعرا مسندی است که بنماید چوگان تنها در یک باب و دوره، پرشکوه و مقتدر نبوده است بلکه هنری است اصیل که افسوس در این برهه از بطنش خارج گشته است با رجوع به ابنیه و میادین به جای مانده در دوره‌های تاریخی مختلف مرتبط با چوگان می‌توان به عظمت چوگان پی برد در جای‌جای ایران زمین، بناهایی وجود دارند که نظر هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند بناهایی که هر ایرانی با دیدن آنها احساس غرور می‌کند و به نیاکان خوش ذوق و هنرمند خود می‌بالد. میدان نقش جهان اصفهان از جمله این بناهاست. این میدان مرکز رژه‌ها، سان‌ها و بازی‌ها به ویژه چوگان بوده و یکی از بناهای تاریخی و دیدنی اصفهان محسوب می‌شود. که در دوران صفویه ساخته شده است و می‌تواند بیان‌کننده شرایط چوگان در این دوره تاریخی باشد.

"قدیمی‌ترین میدان چوگان با استانداردهای جهانی هنوز در اصفهان می‌درخشد این میدان که از زیباترین میادین تاریخی جهان محسوب می‌شود از جمله میدان جهانی ارزشمندی که روزگاری میزبان ماهرترین سوارکارانی بوده که گوی را به ضربه چوگان خود از جلوی ورودی مسجد جامع عباسی تا نزدیکی سردر باشکوه بازار قیصریه و برعکس به حرکت در می‌آوردند.

سلاطین صفوی، بزرگان و مهمانان خارجی از عمارت زیبایی عالی‌قاپو، شاهکار معماری ایران به نظاره‌ی پرسرعت‌ترین ورزشی می‌نشستند که ایرانیان باستان آن را ابداع نمودند تا نشان دهند که در عرصه دلاوری نیز پیشرو هستند". (صفریان، ۱۳۹۰)

همچنین آثار هنری به جای مانده در دوره‌های مختلف مانند نقاشی‌ها و مینیاتورها، نقوش حک شده بازی چوگان بر ظروف شیشه‌ای و سفالین و . . . معرف حضور مستمر و ریشه دار چوگان در زندگی ایرانیان دارد.

تصویر ۱-۱: بازی چوگان روی تنگ شیشه‌ای – اواخر دوره سلجوقی – سوریه
سنگ نوشته‌ای متعلق به حدود ۶۰۰ سال پیش از میلاد مسیح وجود دارد که بازی چوگان را
بین ایرانیان و توراتیان گزارش می‌کند این سنگ نوشته اکنون در موزه بریتانیا نگهداری شده و
منبع معتبری به شمار می‌رود.
در اینکه این بازی ایرانی است شکی وجود ندارد چنانکه در کتاب فدراسیون جهانی نیز به آن
استناد شده است:

"Polo was first recorded in 500 B0C in Persia and its name was then
Chougan"

از دیگر منابع قابل استناد گفته‌هایی یک مورخ یونانی است که موفقیت سواران نظام ایران در
جنگ را مدیون بازی چوگان می‌داند. (ایلخانی زاده، ۱۳۸۸)
شواهد و مستنداتی مانند سفر نامه‌ها و یادداشت‌های مسافران و سیاحان خارجی که به تشریح
و معرفی این بازی پرداخته‌اند گواه دیگری بر استمرار تاریخی چوگان در ایران و برجستگی آن
در زندگی مردمان می‌باشد.

در آغاز قرن ۲۰ سایکس^۱ که به ایران سفر کرده و چند سال در آن جا زیسته بود، گزارش
مفصلی به صورت سفر نامه انتشار داد و در آن، تاریخچه جالبی از چوگان، همراه با دو
مینیاتور، عرضه کرد. وی در گفتار خود اضافه می‌کند که چون به این بازی علاقه مند بوده، در
سال ۱۸۹۷م. چند چوب و گوی از انگلستان به ایران آورده و چند نفر از ماموران سفارتخانه‌های

^۱Sykes

بیگانه را به بازی تشویق کرد و سرانجام دو گروه بازیکن تشکیل داد و چوگان را پس از دو بیست سال، دوباره در ایران زنده ساخت. (آذرتاش، ۱۳۷۴)

در کتاب منظومه‌ی گوی و چوگان به نگارش آقا میرزا یحیی خان (۱۳۱۴ ذیحجه) که در زمان مظفرالدین شاه در سفارت انگلیس منشی بوده است و اکنون در موزه بریتانیا نگهداری می‌شود از چوگان و پیشینه اش سخن به میان آورده و از بی توجهی مملکت داران ایرانی نالیده است. (ایلخانی زاده، ۱۳۹۰)

مجموعه اطلاعاتی که در این پژوهش در دوره‌های تاریخی مختلف استخراج می‌گردد ما را به تغییرات مفهوم و جایگاه این پدیده (چوگان) در این سیر تاریخی رهنمون می‌سازد و توأم با شناخت و ریشه یابی لغوی چوگان و کلمات وابسته به این فعالیت به روشن‌تر شدن مسئله می‌انجامد.

چوگان مرکب از چوب + گان (پسوند نسبت) است اما نویسندگان کتاب غیاث اللغات آن را مخفف چولگان مرکب از چول (به معنی خمیده) و گان دانسته اند.

در زبان کردی به عصای سر کج گوجان می‌گویند. واژه‌ای دو بخشی که از گوجان تشکیل شده است گو به معنای گوی و چان به معنای چوب (ایلخانی زاده، ۱۳۹۰) او معتقد است چوگان برگرفته از گوجان است.

در زبان باستان به ستونهای سنگی‌ای که دروازه‌ی چوگان بوده‌اند پل می‌گفتند شاید polo نام انگلیسی چوگان برگرفته از این نام باشد و شاید برگرفته از pulu ریشه درختی در تبت باشد که هر چند گاهی گوی چوگان از این ریشه‌ی سخت درست می‌شده است.

قدیمی‌ترین نذری که در کتب تاریخ از چوگان بازی به عمل آمده در کارنامه اردشیر بابکان است (ایزدی و کوزه چیان، ۱۳۸۵)

در کارنامه اردشیر بابکان آمده است " او اردشیر را به آخور ستوران فرستاد و فرمود بنگر که روز و شب از نزدیک ستوران به نخچیر و چوگان و فرهنگستان نشوی. "

" روزی هر مزد با برنای زادگان (نوجوانان) و شاهزادگان اردشیر به اسپریس (میدان) شد و چوگان بازی کرد. "

"چنان که باید بودن یکی از ایشان چوگان به گوی زد و گوی او به کنار اردشیر افتاد و اردشیر هیچ چیز آشکار نساخت (به روی خود نیاورد). "

ورزش چوگان چنان با ادبیات و فرهنگ و تاریخ ایران در آمیخته که به شعرها، ضرب المثل‌ها، سفالگری‌ها، حجاری‌ها و قالی‌ها راه یافته که نشان دهنده اهمیت علاقه عظیم ایرانیان به این بازی بوده است.

با توجه به این که ورزش بخشی از فرهنگ است و فرهنگ اندوخته‌های علمی و روحانی یک ملت به شمار می‌آید در نتیجه بدون دانش و آگاهی از ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی اقوام و ملت‌ها شناخت کامل و جامع ورزش امکان پذیر نمی‌باشد.

محقق در پی یافتن چگونگی پیدایش چوگان در کشور جهت باز شناسی هویت فرهنگی و اجتماعی این پدیده است.

۱- ۳ ضرورت و اهمیت تحقیق:

از آنجا که شناخت و درک هر پدیده‌ای با آگاهی از تاریخ آن آغاز می‌شود پس ضروری است که برای شناخت چوگان که یک ورزش سنتی است و با هویت ما گره خورده است تاریخ را کنکاش کنیم.

پرداختن به پیشینه تاریخی چوگان وزنده نگه داشتن این رشته ورزشی از چند بعد فرهنگی و اجتماعی، ورزشی، اقتصادی و سیاسی حائز اهمیت است.

شناخت زمینه‌های بروز و ظهور چوگان برای ما اقدامی در جهت باز زنده سازی بخشی از میراث اجتماعی فرهنگی به شمار می‌آید. و اهتمام به بازشناسی و پاسداشت این میراث در راستای احترام به هویت تاریخی و فرهنگی است که از مولفه‌های انکار ناپذیر توسعه و تعالی جوامع است.

حتی اگر باز شناسی زمینه‌های بروز و رشد چوگان در ایران زمین در دوره‌های تاریخی گذشته، ما را به این نتیجه محتمل برساند که اقتضانات و ویژگی‌هایی که سبب ساز جایگاه برجسته چوگان در گذشته بوده در عصر حاضر و جامعه معاصر ایران مهیا نیست. برای ما ایرانیان که میراث دار این افتخار و مسئول پاسداری از آن هستیم فرض است تا با تحلیل نیازهای امروز و آینده خود درنگرشی استراتژیک زمینه‌های ارتقا این ورزش را فراهم نماییم. چوگان ورزشی اصیل است که همین اوخرد در کجای این پهنه خاکی که بازی می‌شده است حتی بدون حضور ایران در آن مسابقات نصب پرچم ایران به صورت نمادین مرسوم و متداول بوده است. (ایلخانی زاده، ۱۳۹۰)

عدم توجه کافی سیاستگذاران و برنامه ریزان به این ورزش تا حدی اتفاق افتاده که شواهد دال بر آن است که فرصت طلبان را بر آن داشته تا در صدد تصاحب پیشینه تاریخی این ورزش برآیند از این رو چنان که گفته شد توجه به چوگان به عنوان بخشی از میراث اجتماعی فرهنگی و سرمایه ملی کشور لازم و باز شناسی آن ضروری است.

ورزش چوگان ورزشی است شادی بخش و شورانگیز، آموزنده و تنظیم کننده تمرکز قوای فکری، دقت و چالاکي از بهترین ورزش‌های سواری است که جسارت و تهور سواران را در پی داشته و آن را تقویت می‌کند. ورزش چوگان می‌تواند به عنوان وسیله‌ای در ایجاد انگیزه حرکت، تلاش برای آمادگی جسمانی و لذت بردن از تفریحات به کار برده شود و زمینه مناسبی را جهت گسترش سلامتی افراد و مشارکت اجتماعی را بین اقشار مختلف جامعه فراهم آورد.

از سوی دیگر چنان چه نگاه استراتژیک و برنامه ریزی توسعه‌ای نسبت به چوگان وجود نداشته باشد و توجه و پاسداشت این هویت منجر به پویایی و کارکردهای مثبت اجتماعی نشود استمرار و دوام آن تضمین نمی‌یابد و راه رسیدن به چنین پویایی در این ورزش نیز از بازشناسی زمینه‌های پیدایش و فراز و فرودهای آن از یک سو و شناخت نیازهای امروز و فردای اجتماعی می‌گذرد و همچنین توجه به زمینه‌های اقتصادی این فعالیت می‌تواند چوگان را

نه تنها بی نیاز از نگاه حمایتی بلکه به یکی از حلقه‌های یک سیستم اقتصادی پر رونق بدل سازد.

مکان‌های باستانی مثل میدان نقش جهان اصفهان به عنوان قدیمی‌ترین میدان چوگان با آثار هنری فراوان می‌تواند انگیزه کافی برای سیاحان خارجی قائل گردد تا با امکانات مالی قابل توجهشان به این کشور سفر نمایند. حضور قریب به هفتاد کشور در فدراسیون جهانی چوگان گواه این ادعاست که چوگان علاقه‌مندان بی شماری دارد که با جذب این کشورها بابتی پیرامون سرمایه‌گذاری خارجی‌ها در کشور باز خواهد شد. البته خارجی‌ها به دلیل جاذبه‌های تاریخی شهرهای اصفهان، شیراز و یزد رغبت به بازی در این شهرها را دارند.

از طرفی نظر به اینکه چوگان فقط ۴ ماه از سال در کشورهای سردسیر اروپا و گرمسیر خاورمیانه بازی می‌شود چنانچه امکانات این بازی در ایران فراهم گردد تنوع آب و هوایی کشورمان با قابلیت بازی در ۴ فصل می‌تواند علاقه‌مندان این ورزش را به کشورمان گسیل دارد. با توجه به اینکه در گذشته دور، اسب در روستاها و مناطق عشایری کشور پهناور ایران پرورش یافته و روزگاری اسب‌های اصیل ایرانی به عنوان یکی از اقلام صادراتی محسوب می‌شده لذا می‌تواند گامی هرچند اندک در شکوفایی اقتصاد روستایی ایران محسوب گردد. و با ذکر این نکته که هر بازی چوگان دست کم ۴۰ اسب نیاز دارد علاوه بر رونق اقتصادی در صادرات اسب چوگان می‌تواند زمینه اشتغال‌زایی افرادشودکه در تجارت پرورش و نگهداری اسب، گام برداشته‌اند.

توجه به چوگان از حیث سیاسی نیز حائز اهمیت است. گفت وگویی تمدن‌ها و بازنگری آن در جهان که برای اولین بار توسط ایران در سازمان ملل متحد پیشنهاد شد، بحث جدی و مهمی در جوامع مختلفی ایجاد کرده است.

از آن جا که جهانیان به چوگان لقب king of the Games; Game of the kings (شاه بازی‌ها، بازی شاهان) می‌دهند و با توجه به این که در حال حاضر ۳۲ پادشاه و رئیس جمهور در جهان چوگان بازند. (ایلخانی زاده، ۱۳۹۰) می‌تواند زمینه مساعدی جهت تعاملات سیاسی بین سران کشورهای علاقه مند به این ورزش باشد.

شواهدی که آورده شد می‌تواند سیستمی را ایجاد کند تا مولفه‌هایی مانند ظرفیت‌های تاریخی اجتماعی این ورزش، سوابق و پیشینه‌ی نژاد اسب ایرانی، طبیعت و جغرافیای طبیعی ایران، را با مدیریت و سازماندهی باشگاه‌های سوارکاری و چوگان و صنعت پرورش اسب و برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری ورزشی تلفیق نموده و ضمن استفاده مناسب از ظرفیت‌های سیاسی موجود، خود ایستا و پویا باشد.

۱-۱۴ اهداف تحقیق:

چوگان یک سنت فرهنگی، ایرانی و بخشی از سنن و میراث و هنر ایرانی است احیا و حفظ و باززنده سازی این آیین‌ها و میراث فرهنگی و سرمایه ملی ضروری می‌نماید. این امر زمانی محقق می‌شود که پیشینه تاریخی این ورزش را مورد بررسی قرار دهیم هدف محقق از این

تحقیق تشریح و تحلیل ریشه‌های ظهور و روند تکامل ورزش چوگان در ایران است. باشد که این تحقیق گامی کوچک در احیاء چوگان.

برای رسیدن به هدف اصلی تحقیق ناگزیر باید اهدافی جزئی‌تر را دنبال کرد در تحقیق حاضر با تقسیم بندی دوران تاریخی در ایران به سه دوره باستان، قدیم و معاصر و عوامل موثر در ظهور و تحول چوگان در این ادوار به سوی هدف اصلی پیش می‌رویم.

۱-۴-۱ هدف اصلی:

ریشه‌های ظهور و روند تکامل ورزش چوگان در ایران.

۱-۴-۲ اهداف ویژه:

- عوامل و زمینه‌های ظهور چوگان (ایران باستان)
- عوامل موثر در تحولات چوگان (ایران قدیم)
- جایگاه چوگان و عوامل تاثیر گذار بر آن (ایران معاصر)

۵-۱ سوالات تحقیق:

سنت‌ها، آیین‌ها، آثار ماندگار و جاودان هر سرزمینی بیان کننده تاریخ و فرهنگ و نشان دهنده اهمیت آن و دارای اثرات مفید ارزش‌های فردی و اجتماعی است. ورزش چوگان میراث فرهنگی نیاکان ما آثار تربیتی بسیاری مانند درس همکاری، معاضدت، وحدت، فروتنی، صداقت و... را ترغیب می‌کند.

ارتقای جایگاه این ورزش در جامعه جهت تقویت هویت ملی ضروری است در همین راستا محقق، در پی یافتن پاسخ به سوالات زیر می‌باشد:

- عوامل و زمینه‌های ظهور چوگان در ایران باستان چه بوده است؟
- عوامل موثر در تحولات چوگان در ایران قدیم چه بوده است؟
- جایگاه چوگان در ایران معاصر و عوامل تاثیر گذار بر آن چه می‌باشد؟

۱-۶ تعریف مفاهیم و واژگان تحقیق:

ریشه:

در فرهنگ عمید به معنی اصل و منشأ، بیخ و بن آمده است.

ظهور:

در فرهنگ عمید به معنی ظاهر شدن، آشکار شدن و نمایان شدن آمده است و در فرهنگ سخن پیدایش معنی شده است.

مفهوم ریشه‌های ظهور در این تحقیق:

مفهوم ریشه‌های ظهور، عوامل پیدایش یا زمینه‌های ایجاد چوگان می‌باشد و اشاره دارد به اهداف و نیازهایی که موجب به وجود آمدن چوگان در محدوده زمانی و تاریخی خاص گردیده است.

روند:

در فرهنگ سخن به معنی چگونگی انجام گرفتن امری در طول زمان و در فرهنگ عمید به معنی روش، رفتار و طریقه آمده است.

تکامل:

در فرهنگ عمید به معنی به حد کمال رسیدن، به تدریج کامل شدن آمده است.

مفهوم روند تکامل در این تحقیق:

سیر تغییرات چوگان از شکل و وضعیت ابتدایی آن تا مرحله‌ی رشد کامل در طول زمان می‌باشد

ورزش:

در فرهنگ سخن به فعالیت بدنی سازمان یافته که برای تقویت قوای جسمانی و کسب مهارت‌های حرکتی انجام می‌شود، عمل مکرر و تمرین که برای بدست آوردن نوعی مهارت یا حفظ آن انجام می‌گیرد، تمرین و ممارست، کشت و زرع، معنی شده است و در فرهنگ عمید هر گونه عمل و حرکتی که برای تقویت اعضاء و به منظور تندرستی به تنهایی یا دسته جمعی انجام داده شود، کار پیاپی معنی شده است.

چوگان:

در فرهنگ عمید به معنی چوب سرکج، چوب گوی زنی که دسته آن راست و باریک و سر آن اندکی پهن و خمیده است آمده است و در فرهنگ سخن ورزشی دسته جمعی با دو تیم چهار نفره سوار بر اسب، زلف، عصا یا چوب زیر بغل معنی شده است. (در قدیم سر چوگان را به صورت کاسه نیز می‌ساخته‌اند که می‌توانسته‌اند گوی را در هوا نیز بر بایند)

مفهوم ورزش چوگان در این تحقیق:

یک فعالیت رقابتی تیمی بین دو گروه سوار کار با هدف تصاحب گوی به وسیله چوب سرکج بلندی به نام چوگان و عبور دادن آن از دروازه حریف جهت کسب امتیاز.